

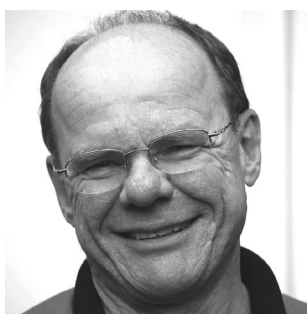
Inhoud

Voorwoord	7
Inleiding	12
Lagen – de basisconstructie van ons bewustzijn	17
Zelftest	20
Kleurenkaart	27
Hoe lagen ontstaan	32
De ik-wij pendel	34
God 1.0: BEIGE	41
God 2.0: PURPER	50
God 3.0: ROOD	62
God 4.0: BLAUW	76
God 5.0: ORANJE	93
God 6.0: GROEN	120
God 7.0: GEEL	147
God 8.0: TURQUOISE	168
God 9.0: KORAAL	192
Lijnen	199
Mystiek: staten van bewustzijn	205
Eerste staat van mystieke verzinking	215
Tweede staat van mystieke verzinking	216
Derde staat van mystieke verzinking	221
Vierde staat van mystieke verzinking	225
De drie gezichten van God	232
De pre-trans-verwisseling	240
De religies als motor van verandering	245
Wat ons te wachten staat	254
Tabel: alle lagen	258
Noten	268
Namenregister	280

De auteurs

Marion Küstenmacher (1956), opgegroeid in een luthers-katholiek gezin, protestants theoloog en literatuurwetenschapper (LMU München), redacteur voor psychologie en spiritualiteit bij diverse uitgeverijen. Beoefent Ken Wilbers Integrale Filosofie sinds 1997. Gecertificeerd voor o.a.: Value Imagination en Personality Development© (2004) en Spiral Dynamics Integral© (2006). Argula-von-Grumbach-Prijs (2010). Freelance spiritueel docent en auteur van meer dan 30 boeken, met name op het gebied van de mystiek van jodendom, christendom en islam. Moeder van drie volwassen kinderen.

Tilmann Haberer (1955), Luthers predikant, Gestalttherapeut, werkt in een pastoraal crisisopvangcentrum in München, schrijver en vertaler (o.a. Ken Wilber, Richard Rohr, Andrew Cohen, Suzanne Zuercher), voormalig redactielid van de Duitse uitgave van het tijdschrift EnlightenNext Germany. Gehuwd, vader van een volwassen dochter.

Werner Tiki Küstenmacher (1953), Luthers predikant, linkshandig cartoonist en illustrator, journalist, auteur van meer dan 100 boeken (waaronder de bestseller *simplify your life*, vertaald in 43 talen), televisie- en radiopastor. Lid van de Hall of Fame van de German Speakers Association. Gecertificeerd voor Spiral Dynamics Integral© (2006). Sinds 1980 gehuwd met Marion.

Voorwoord

Richard Rohr

Aan het begin van dit voorwoord wil ik graag indruk op u maken met het weinige dat ik ken van het latijn: *Quidquid recipitur, recipitur ad modum recipientis*.

Deze zin moesten we uit ons hoofd leren in de lessen scholastieke filosofie. Soms riep de docent zomaar opeens ‘Quidquid!’ en als studenten maakten we dan plichtsgetroouw zijn mantra af. Het gaat om een basisprincipe uit de wereldvisie van Thomas van Aquino en Johannes Duns Scotus in de 13e eeuw. De vertaling luidt: ‘Al wat er wordt ontvangen, wordt ontvangen op de wijze van de ontvanger.’

Waarom breng ik dat hier ter sprake? Omdat u niet moet gaan denken dat God 9.0 een of andere hippe trend uit *freaky* Californië of uit de *New-Age-scene* van München is. De idee dat onze menselijke mogelijkheden zich in opeenvolgende fasen ontwikkelen, is voor christenen niets nieuws. Zoiets vertelt Jezus reeds in zijn gelijkenis over de zaaier (Matteüs 13,23). Daar is sprake van minstens vier manieren waarop de werkelijkheid kan worden ontvangen. Deze idee van de innerlijke geestelijke reis met bepaalde ontwikkelingsfasen gaven wij, katholieken, later een plek aan de muren van onze kerken: de kruisweg van Jezus met 14 staties. Intuïtief werden zo precies de beelden geschapen die onze ziel nodig heeft om tot dieper begrip en heling te kunnen komen. Want ja, de geestelijke reis kent inderdaad staties en ontwikkelingsfasen.

Dit patroon vond een vervolg bij Augustinus. Hij formuleerde verschillende niveaus waarop de Heilige Schrift begrepen kon worden. Later kwamen de klassieke wegen van zuivering, verlichting en eenwording. Teresa van Avila sprak van verschillende kamers in de ‘innerlijke burcht’, Johannes van het Kruis van het stapsgewijs beklimmen van de berg Karmel, en in de moderne tijd ging het verder met Jean Piaget, Jean Gebser, James Fowler, Laurence Kohlberg, Eric Erikson, Ken Wilber, Carole Gilligan, Bill Plotkin en tenslotte Clare Graves met *Spiral Dynamics*, waarop dit boek is gebaseerd.

Sommigen onderscheiden zes fasen, anderen zeven, acht of negen, maar het aantal is niet zo belangrijk. Duidelijk is dat er zoiets bestaat als menselijke rijping en dat die een richting heeft! Als we het doel niet kennen of de richting waarin het pad van onze menselijke groei loopt, blijft onze menselijkheid onsamenhangend, zonder structuur, zonder traject, zonder intentie en uiteindelijk zonder zin. Dat is precies de postmoderne angst en het dilemma dat grote delen van de westerse wereld in zijn greep heeft.

De drie auteurs van dit boek zullen u inwijden in de fasen van menselijke ontwikkeling en geestelijke groei. De beschrijving van de afzonderlijke fasen is gebaseerd op breed gedragen inzichten. Ik vertrouw u met een goed gevoel toe aan de inzichten en ervaringen van de drie auteurs, aan de wetenschappelijke inzichten

die zij te berde brengen en die in de voetnoten worden verantwoord. Maar eerst zou ik u willen uitnodigen om voor even mee te gaan op mijn eigen reis. Een reis die al bijna 70 jaar duurt en die kenmerkend is voor zoveel mannen en vrouwen. Ik vraag me af of al die spirituele zaken met het vorderen van de jaren duidelijker worden. Kierkegaard heeft ooit gezegd dat we ons leven alleen naar voren kunnen leven, maar het slechts terugkijkend kunnen begrijpen. Voor mijzelf is dat absoluut waar.

In mijn kindertijd zocht ik, zoals waarschijnlijk iedereen, naar welbevinden en geborgenheid. Ik had immers slechts mijn lijf dat pijn voelde en vreugde, veiligheid en onzekerheid. Gelukkig groeide ik op in een tamelijk aanrakerig Duits-Amerikaans gezin, waarin het geoorloofd was om elkaar aan te raken en je te laten aanraken. Er was geen sprake van misbruik en er was weinig conflict, dus mijn eerste wereld was veilig en goed. Het ging er niet heel uitgelaten aan toe, maar tot op de dag van vandaag geeft het me kracht en grond onder de voeten.

Zoals zovelen van mijn generatie groeide ik op in een religieus gezin, met gesprekken over God, katholieke heiligen en beschermengelen die daar buiten alles onder controle hadden. Overal rituelen en symbolen. Ik leerde al vroeg waar God gelukkig van werd en wat Hem niet beviel. Dat schiep een wijdere kring van veiligheid en helderheid, waardoor ik verder kon opgroeien en mijn plek kon vinden in een liefdevolle en volledig bezielde wereld, die vol was van geest, voorzover ik destijds kon begrijpen wat geest was.

Al gauw leerde ik dat ik God onder controle kon houden met mijn goede gedrag, door gehoorzaam te zijn aan de kerk en allerlei geboden. Ik maakte van mezelf een kleine held, en God was op afroep beschikbaar – gewoon doordat ik een brave jongen was tegenover mijn ouders en andere gezagsinstanties. Ik had alles onder controle door me juist te gedragen. En wat juist was, dicteerden onze gezinnen. Het was een gelukkige wereld waarin ik een lange, goede tijd heb doorgebracht. Er waren veel beloningen, je leefde er vrijwel zonder angst. Dat was goed voor de sociale samenhang op school en op straat. Mijn docenten en trainers mochten me. Ik kan me goed voorstellen waarom veel mensen zo'n comfortabel thuis nooit verlaten. Het voelt 'godzalig' aan.

In mijn tienerjaren namen de verlokkingen van de vrijheid en de drift van de hormonen het commando over. Godsdienst ervoer ik daarbij als een veilige ruimte die me hielp om toch de controle te behouden. Bovendien gaf het me de zekerheid dat ik bij de best mogelijke groep van de hele wereld hoorde: Amerikaans, mannelijk, katholiek. Als de werelden waarin ik leefde, goed en veilig waren, dan was ik zelf ook goed en veilig. Ook als ik soms de grenzen uitprobeerde of tegen de regels zondigde, twijfelde ik er nooit aan dat de wereld en ik alleen door deze heldere regels bijeengehouden konden worden. Deze goede grenzen stelden mijn identiteit en mijn waardigheid veilig. Ik vertrouwde erop dat dit solide fundament me ook voorwaarts zou katapulteren, richting succes. Als ik soms twijfelde, schaamde ik me daarvoor en voelde me schuldig. Het voelde als

logisch en verstandig om je aan regels te houden, bij de sport maar in ieder geval in godsdienstige zaken. Ik bewonderde mezelf en anderen om die gehoorzaamheid. Het voelde nog ‘godzaliger’ dan eerst.

Toen ging ik naar het priesterseminarie en ik ontwikkelde een sterk verlangen naar persoonlijke verlichting. Ik kreeg een geweldige opleiding, en ook enige kennis over mezelf en over de historische verbanden. Maar nooit zoveel, dat ik echt het milieu ter discussie had kunnen stellen waaraan ik mijn identiteit en de zekerheden voor mijn toekomstige carrière ontleende. Het seminarie gaf ons op perfecte wijze het gevoel dat we goed toegerust waren, maar veel daarvan was pure propaganda. Het was niet echt gelogen, maar ons denken speelde zich af binnen een soort doos, die voor ons prima functioneerde.

We maakten daar ook werkelijk persoonlijke groei door. We konden verstandig en rationeel denken, maar nog niet zelfkritisch. We waren nog v er af van wat ik nu ‘wijsheid’ zou noemen. Met de groepen waarin ik me bewoog, vormden we het middelpunt van de wereld, althans van de wereld die er voor God toe deed. Om me heen had ik vrienden, kameraden en mensen aan wie je iets had. Maar ik wist niet zeker of ik van iemand meer kon houden dan van mezelf. Dat kan ik natuurlijk nu pas zo zien – destijds zou ik gezworen hebben dat het heel anders was.

God zij dank had ik het geluk om mijn jeugd in de zestiger jaren te mogen beleven. Ik werd echt gevormd, las de meest uiteenlopende dingen, en werd voor het eerst geconfronteerd met serieus kritisch denken. Daarmee begon voor mij de eerste fase voorbij de kindertijd. De Vietnamoorlog liet ons kritisch naar Amerika kijken, het Tweede Vaticaans Concilie gaf ons een kritische blik op het katholicisme, en met de nieuwe therapeutische wetenschappen keken we kritisch naar onszelf en alle anderen. We waren niet meer zo gelukkig, maar we wisten zeker dat we nu echt verlicht en vrij waren. We vonden onszelf heel gevoelig en bewust. We waren liberale democraten in Amerika, we waren voor gelijkheid, gerechtigheid en alles wat politiek correct was. We hadden te doen met mensen die niet zo bevrijd waren als wij. We wisten niet zo zeker van wat of van wie we hielden. Maar we wisten precies wat fout was en waaraan we een hekel hadden. Dat gaf ons een solide basis voor beroepsmatig succes, het gaf ons een identiteit, en bovendien hadden we een kring van gelijkgezinde vrienden, die net zo verlicht waren als wijzelf.

Toen werden we dertigers, met alle bijbehorende ervaringen van liefde en verlies, al het zoeken naar antwoorden, naar innerlijke waarheid, al die desillusies, steeds weer gevolgd door nieuwe pogingen. Er werden veel persoonlijke fouten gemaakt – in het denken, in relaties, in wat we praktisch ondernamen. Al die fouten waren van onschatbare waarde, al kan ik dat pas nu zo zien. Het was de slechtst mogelijke manier van leven en de best mogelijke manier van sterven. Ik heb het opgegeven, alle verschillende manieren van geloven en niet-geloven te tellen, alle Godservaringen en zonde-ervaringen die ik destijds heb doorgemaakt. Ik ben uitgesproken heilige mensen buiten de kerk tegengekomen, en morsdode mensen binnen de kerk.

Ik reisde de hele wereld door en ontmoette vele mensen die noch Amerikaan, noch christen waren, en toch heel liefdevol en gelukkig. Ik kwam veel mensen tegen die ‘onze’ waarden veel beter leefden dan wijzelf. Veel van mijn nieuwe helden kwamen van buiten mijn milieu en van buiten mijn religie. Het lukte me om een zekere mate van twijfel uit te houden en me toch in Iemands hand te weten, en die Iemand wil ik nog altijd ‘God’ noemen. Tenslotte ben ik priester.

Ik ervoer veel duisternis, veel verzoeken, maar nog veel meer zegen. Uiteindelijk ervoer ik mezelf als opgenomen in een ‘verborgen heelheid’, zoals Thomas Merton dat noemde. Alle tegenstrijdigheden en paradoxen die ik had doorleefd, waren niet alleen okay, maar ronduit wenselijk! Ze schiepen een wonderlijke nieuwe wereld waarin eindelijk liefde mogelijk was. Meer en meer werd het leven een veld waarin alle dingen samenkwamen, een *unified field*. Minder en minder was God iemand daar buiten. Ik oordeelde niet meer over degenen die niet zo waren als ik. Ik kon allerlei dingen beter toelaten en me erover verheugen, in plaats van ze aldoor te willen controleren en verklaren (hoewel dat nog altijd zijn bekoring heeft!). Het was een geheel nieuwe soort van geluk, waarmee ik mijn eigen angsten en twijfels rustig kon uithouden. Regelmatig kon ik dat *unified field*, die totaalervaring terugvinden, en telkens ging het dieper. Er waren nu minder hoogten en diepten, het was gewoon: leven. Mijn eigen leven, dat nu ook op een bepaalde manier Gods leven was geworden.

U voelt inmiddels vast wel hoe dit met God 9.0 te maken heeft. U zult in dit boek leren dat u niet gek bent als u net zulke gekke dingen beleefd hebt als ik.

We zijn nog maar juist begonnen om een nieuwe, sterke en ruime behuizing te bouwen waarin eindelijk plaats is voor al die rare, schijnbaar niet bij elkaar passende levenshoudens. Het gaat om de inhoud. De *Odysee* van Homerus, *Siddharta* van Hermann Hesse, *Het denkende hart* van Etty Hillesum – al deze geweldige boeken maken op verschillende manieren een patroon duidelijk: zij en wij leven in culturen en kerken die de behuizing belangrijker vinden dan de inhoud. Overal komen we domme conflicten tegen van het soort ‘mijn behuizing is beter dan de jouwe’. Zulke woorden komen vaak van mensen die niet echt zicht hebben op zichzelf, hun eigen ziel en het verband waarin ze staan. Als je de wijnzak verliest, zegt Jezus, ben je ook de wijn kwijt.

Marion, Tiki en Tilmann zullen u op een nieuwe en frisse manier laten zien hoe wij groeien: richting empathie, inclusiviteit, wijsheid, geduld, non-dualiteit. We zullen steeds minder antwoorden nodig hebben en steeds minder controle. Zo ontvouwt de ziel zich stapsgewijs op haar weg. Zo worden we meer volwassen. Zo worden we een samenleving waarin we niet alleen ouder worden, maar ook wijsheid en oriëntatie bieden voor de volgende generatie. Zulke ‘oudsten’ in de goede betekenis hebben we bitter hard nodig. God 9.0 kan u de weg wijzen, op naar meer geluk en helderheid.

Ken Wilber heeft eens heel verstandig opgemerkt dat we allemaal elitair opstijgen maar egalitair landen. Alleen zo, in de egalitaire verbondenheid met iedereen, is menselijke gemeenschap, samenhang, wijsheid en empathie mogelijk. Dat is de normale en natuurlijke richting van menselijke groei. Daar groeien creatieve culturen heen. Dat is het doel van elke gezonde spiritualiteit. In dit boek worden de vele halteplaatsen, omwegen en doodlopende steegjes langs die weg beschreven. Maar u zult ook merken dat de ziel altijd geleid wordt, en wel naar voren, de toekomst in. Als we het maar laten gebeuren.

U zult op een nieuwe en opwindende manier meer geduld krijgen met anderen die in de groei zijn. U zult meer hoop hebben voor de mensheid die zich toebeweegt naar een wonderlijke heelheid. En u zult de moed hebben om uzelf een schepping van God te noemen. Eindelijk heeft de behuizing zijn allerbeste, meest eigenlijke inhoud gevonden.

Richard Rohr O.F.M.
Center for Action and Contemplation
Albuquerque, New Mexico, Pasen 2010

Inleiding

“Negen punt nul. Toe maar!” Zo reageerden veel mensen toen ze de titel van dit boek voor het eerst hoorden. Bij updates van computerprogramma’s, waar de schrijfwijze ‘punt nul’ vandaan komt, was men rond 2010 hooguit 7.0 gewend. Jaren eerder klonk het stoer om het over ‘Web 2.0’ te hebben, en een paar uitzonderlijk futuristische columnisten hadden al een keer een ‘Internet 3.0’ uitgeroepen. Maar 9.0, dat is nogal wat – zelfs in deze wereld waar vernieuwingen elkaar voortdurend op de hielen zitten.

Dat we hier het getal 9 hanteren, komt doordat we in dit boek een model willen presenteren dat de ontwikkeling van het menselijk bewustzijn in negen fasen beschrijft. Ja, er doemt aan de horizon ook al een tiende fase op, en ook die zal op een dag door een elfde worden afgewisseld. Je ziet, het gaat hier om iets groots!

Iets heel groots zelfs. Want dit boek wil niets minder dan de hele geestelijke ontwikkeling van de mensheid verdisconteren. Dan heb je het over een tijdsspanne van meer dan 100 000 jaar en een totaal van meer dan 100 miljard mensen: dat is de som van alle mensen die nu leven en die ooit vóór ons hebben geleefd.¹

We presenteren in dit boek een tot nog toe uniek systeem, dat je helpen kan om de weg te vinden te midden van de talloze denkstromingen in deze tijd. Ook de geestelijke geschiedenis van de mensheid zul je beter kunnen begrijpen.

Waar het systeem vandaan komt

Veel ervan gaat terug op het gedachtengoed van Clare Graves en Ken Wilber. De inzichten van die twee Amerikaanse wetenschappers vinden op hun beurt hun oorsprong in het werk van vele andere denkers. Door de eeuwen heen zijn er innovatieve vrouwen en mannen geweest, die vór in de toekomst geschouwd hebben en de ontdekkingen van Graves en Wilber hebben voorbereid.

Clare Graves (1914-1986) was een professor in de psychologie in de VS die de grondslag legde voor een model dat een reeks niveaus in de persoonlijkheidsontwikkeling onderscheidt. Hij noemde het zelf de ‘theorie van cyclisch opkomende bestaansniveaus’, of kortweg ECLET (Emergent Cyclical Levels of Existence Theorie). Van 1952 tot 1959 ondervroeg hij met een door hemzelf ontwikkelde psychometrische methode vooral studenten uit alle culturen. Hij ontdekte dat hun waardenstelsels en basisovertuigingen in te delen waren in clusters die zich op elkaar stapelen als achtereenvolgende bewustzijnslagen.

Toen we voor het eerst van deze theorie hoorden, spitsten we als theologen onze oren. Want Graves had bij zijn sociaalpsychologische onderzoek geheel terloops opgemerkt, dat ook de Godsbeelden elkaar volgens vaste, voorspelbare patronen afwisselen. Als iemand ‘God’ zegt, zou hij er eigenlijk het *level* van zijn ontwikkeling bij moeten noemen, dus zeg maar het versienummer van zijn Godsbegrip. Dan

blijkt bijvoorbeeld dat orthodoxe joden, conservatieve katholieken of traditionele moslims meestal God 4.0 bedoelen als ze over Hem spreken. Protestanten bedoelen meestal God 5.0, hoewel er ook kringen zijn die terugbuigen naar God 4.0. De meeste progressieve christenen daarentegen bedoelen met ‘God’ versie 6.0 – en worden daarom door hun bisschoppen en andere 4.0-aanhangers voortdurend verkeerd begrepen.

Wat je eraan hebt

Hoe langer we ons ermee bezig houden, des te meer zijn we ervan overtuigd geraakt dat dit inzicht revolutionair op ons geloof kan inwerken. En misschien ook wel op onze samenleving. Met het model van Graves kunnen bij veel vastgelopen discussies en ideologische loopgravengevechten de blokkades gemakkelijker worden benoemd – en daardoor hopelijk ook opgeheven.

Tot nu toe heeft geen enkele theoloog het model van Graves nuttig gemaakt voor kerk en spiritualiteit. Dat maakt deze onderneming zo aantrekkelijk, omdat ze een heel nieuwe kijk op de werkelijkheid opent. Als je er anderen over vertellen wilt, zal het ook voor hen vermoedelijk helemaal nieuw zijn – je zult dus wel bij het begin moeten beginnen, zoals we dat in dit boek ook doen.

Je zult aan het begin van dit boek vertrouwd gemaakt worden met een schema, waarmee de bewustzijnslagen snel benoemd kunnen worden: negen kleuren, die nog gemakkelijker te hanteren zijn dan de getalsnotaties God 1.0 tot God 9.0. De kleuren zijn ingevoerd door twee leerlingen van Clare Graves, Don Beck en Christopher Cowan. Zij gebruiken het schema in hun advieswerk voor bedrijven en organisaties en noemen het ‘Spiral Dynamics’. Onder die naam kom je het misschien hier en daar tegen.

De software van ons bewustzijn

In computerbeeldspraak: bij elke overgang (of update), bijvoorbeeld van God 5.0 naar God 6.0, wordt overgegaan op een ander sociaal besturingssysteem. Net als bij de verschillende Windows-versies gaat lang niet iedereen direct mee als er een nieuwe upgrade wordt aangeboden. Sommigen zijn er als de kippen bij, maar de meesten wachten eerst af hoe het anderen bevalt. Op een gegeven moment is de meerderheid omgeschakeld, maar sommigen willen dat gewoon niet: die houden graag aan het oude vast, omdat het aan hun behoeften voldoet. Dat kan een hele tijd goed gaan. Het wordt pas vervelend als iemand je een teksbestand in Word 2010 stuurt dat met uw Word-versie uit 1993 niet meer geopend kan worden. Dan merkt u dat uw software toch beter bij de tijd gebracht kan worden. Met de bewustzijnslagen van mensen en samenlevingen is het ook zo gesteld.

Wel zijn er een paar belangrijke verschillen. Bij een computer kun je soms ook een softwaregeneratie overslaan en ineens meerdere versies vooruit upgraden. Bij de bewustzijnslagen gaat dat niet. Na God 4.0 moet u door naar God 5.0. U

zult zien dat veel mensen het liefst direct naar 6.0 vooruit springen, en dat veel conflictstof in geloof, theologie, kerk en samenleving precies daarmee samenhangt.

Verschillende systemen naast elkaar

Een ander verschil betreft de complexiteit van ons bewustzijn. Een computer krijgt telkens als geheel een nieuw besturingssysteem. Het menselijke bewustzijn daarentegen bestaat uit meerdere gebieden die tot verschillende bewustzijnslagen kunnen behoren. Zo komt het voor dat mensen een geloofssysteem hebben met God 4.0 en in hun beroepsleven feilloos in 5.0 functioneren, terwijl ze in hun partnerrelatie en vriendenkring 6.0 als standaard hanteren. En als ze in het weekeinde een voetbalstadion bezoeken, vermaken ze zich daar volgens besturingssysteem 3.0. Dit verschijnsel, beschreven door de filosoof Ken Wilber, zullen we bespreken onder de noemer ‘ontwikkelingslijnen’. Stelt u zich uw bewustzijn voor als een aantal hoge torens, die niet allemaal even ver in de spiraal van ontwikkelingslagen omhoogsteken.

De werkstanden van het bewustzijn

Er is nog een vorm van onderscheid, die vooral van toepassing is op het Godsbegrip. We kunnen het weer vergelijken met een computer – een laptop deze keer. Die heeft verschillende werkstanden: als je hem met het stopcontact verbindt, loopt hij in de normale stand. Werk je onderweg op de accu, dan schakelt hij over naar de spaarstand. Wil je hem uitschakelen, dan gaat dat niet zomaar: je moet kiezen tussen een slaapstand, de standby-modus of volledig afsluiten. En zelfs bij dat laatste blijven bepaalde functies in bedrijf – de klok loopt door, of bepaalde netwerkverbindingen worden nog ondersteund.

Ook jij als mens leeft in verschillende standen. Terwijl je deze regels leest, sta je (hopelijk) in de actiestand. Als je naar bed gaat, raak je na verloop van tijd in de slaapstand. Veel lichaamsfuncties gaan dan in de spaarstand, maar andere blijven in bedrijf: ademhaling, hart, bloedsomloop, gehoor. Ook je hersens zijn bepaald niet uitgeschakeld – die zijn tijdens het dromen tot dingen in staat die ze in waakstand niet eens kunnen volbrengen.

Tot de kerntaak van alle religies behoort het ontwikkelen van kennis van de verschillende spirituele ‘standen’, elk met hun eigen diepte. Daarom hebben we aan het verschijnsel van deze meditatieve standen een apart hoofdstuk gewijd.

Lagen en typen

Als computergebruiker weet je dat er van computers vele soorten en merken bestaan, en dat dit nauwelijks invloed heeft op de software die erop gedraaid wordt.

Zo is het ook met de verschillende soorten mensen: er zijn mannen en vrouwen, ouderen en jongeren, zeer ontwikkelde en zeer simpele geesten, Europeanen en

Afrikanen, Aziaten en Amerikanen. Er zijn allerlei manieren om mensen in te delen in persoonlijkheidstypen: volgens de archetypen van C.G. Jung, Riemann's basisvormen van angst, het DISC-schema, de MBTI-test of het enneagram. Zitten we dan nog wel op ons model van de negen lagen te wachten? En zo ja, hoe verhoudt dat zich dan tot de persoonlijkheidstypen?

Wij drieën hebben ons meer dan twintig jaar lang beziggehouden met de negen enneagram-typen en telkens weer vroegen we ons af: hoe komt het dat mensen die duidelijk van hetzelfde enneagramtype zijn, zulke sterke verschillen laten zien in hun wereldbeeld en ontwikkeling? Waarom maakten sommigen van hen innerlijke omwentelingen mee waarna ze het gevoel hadden, in een heel nieuwe laag van hun bewustzijn aangekomen te zijn? Waarom maakten anderen zoiets helemaal niet mee? Met behulp van de bewustzijnslagen van Graves hebben we dat raadsel kunnen ophelderen: sommigen legden een weg af door meerdere lagen heen, terwijl anderen zichzelf binnen één en dezelfde laag ontwikkelden tot grotere innerlijke rijpheid.

In elk van de bewustzijnslagen komen alle negen enneagramtypen voor. Het patroon van het enneagram blijft behouden, ook als iemand naar een andere laag overgaat. Iemand met behoefte aan harmonie, van enneagramtype NEGEN, kan zich spiritueel in de laag van God 2.0 bevinden of in die van God 6.0 of hoger. Het persoonlijkheidspatroon zal altijd herkenbaar blijven. Maar zijn mate van rijpheid, zijn mogelijkheid tot integreren en zijn spiritueel bewustzijn zullen steeds afhangen van de laag waarop hij zich bevindt. Zo zal dus een enneagramtype NEGEN in laag God 4.0 met een totaal ander Godsbeeld leven dan een NEGEN in laag God 7.0 – en elk van deze twee mensen zal zowel psychologisch als pastoraal een verschillende begeleiding nodig hebben!

De confrontatie met het eigen enneagram-patroon kan veel bijdragen aan de persoonlijkheidsontwikkeling. Dit boek zal soortgelijke Aha-momenten opleveren. De negen *verticaal* geordende lagen die hier beschreven worden, zijn de ideale aanvulling bij de negen *horizontaal* geordende typen van het enneagram.

Schaduwarbeid

In onze therapeutische en pastorale praktijk hebben we geleerd dat er zonder schaduwarbeid geen echte persoonlijke en spirituele groei mogelijk is. Met 'schaduw' worden de onbewuste kanten van een persoonlijkheid bedoeld, die iemand -aanvankelijk ongemerkt- ontkent, verdringt en afsplitst. Afgunst, hoogmoed, angst of woede bijvoorbeeld: zelf zie je het niet meer terwijl het er nog wél is. Anderen hebben er last van en reageren met afweer of kritiek. Zo wordt de verhouding tot jezelf en anderen belast door de onbewuste schaduwen. Alles wat onderdrukt wordt, kan ook terugkomen in de vorm van een pijnlijk lichamenlijk symptoom. Dan begint er een fysieke lijdensweg, terwijl de oorzaak van psychische aard is.

Door de schaduwen op te sporen kun je wezenlijk bijdragen aan je eigen welbevinden, zowel fysiek als psychisch en geestelijk. Om de schaduwen te vinden moet je kritisch naar jezelf kijken en aan de slag gaan met de problematische kanten van je eigen persoonlijkheidsstructuur. Goede technieken daarvoor zijn Voice Dialogue, enneagram, Imagery Work of het Big Mind-proces. Dat zijn manieren om de eigen vermijdingsstrategieën, afweermechanismen en innerlijke tegenspelers te ontmoeten en ermee in gesprek te komen. Juist bij schaduwarbeid is het wel belangrijk om serieuze en competente begeleiding te zoeken. Inmiddels is er ook een begin gemaakt met een psychotherapeutische benadering die met de diverse lagen rekening houdt. Welke soort therapie geschikt is, hangt dan af van de ontwikkelingsfase waarop een storing aan het licht is gekomen.²

Vergelijkingen hebben hun grens

Ondanks alle vergelijkingen met besturingssystemen en versienummers is het natuurlijk helder dat wij mensen geen computers zijn. We zijn oneindig veel complexer. We hebben meer vragen dan antwoorden bij een werkelijkheid boordevol tegenstrijdigheden. En we hebben heel veel twijfels in geloofszaken. Maar in dit boek zul je ontdekken dat je niet alleen mag twijfelen aan het geloof dat je nu hebt, maar dat dit twijfelen een heel wezenlijk, prachtig vermogen van je is.

Twijfelen maakt je los uit de begrenzings van een achterhaalde bewustzijnslaag. De twijfel wijst erop dat de eerstvolgende bewustzijnslaag al aan je trekt als een magneet. De 17e-eeuwse mysticus Franciscus van Sales zei dat God zelf deze magnetische aantrekkingskracht is, die een ‘krachtveld van ontrukking’ teweegbrengt.³ Dit wonderlijke magnetisme maakt het voor jouw bewustzijn mogelijk om zich telkens opnieuw op te trekken – van de laag waar je nu bent tot God 9.0 aan toe, en misschien nog wel hoger.

Daarom vragen we je, de innerlijke twijfelaar in jezelf uit te nodigen om verder te lezen. Zijn aanwezigheid kun je zien als een blijk van je spirituele interesse om verder te groeien. Ben je nieuwsgierig geworden? Prima, want nu begint het echt.